

Torah from Around the World

*De Eeuwige zal macht aan zijn volk verlenen,
de Eeuwige zal zijn volk zegenen met vrede.*

Tehilliem 29:11

Sjabbat 27 juli 2024/21 Tammoez 5784, Pinchas, Bemidbar/Numeri 22:2 - 25:9

Tanach blz. 321 - 332

Haftara: Jirmejahoe 1:1 - 2:3

Tanach blz. 915 - 916

Vertaler: Thea Koster

Commentaar: **Rabbin Eliëzer B. Diamond** is docent Talmoed en Rabbijns Jodendom aan het *Jewish Theological Seminary te New York.*

[Oorspronkelijke Engelse tekst](#)

De bevrijder en de fanaticus

In zijn onlangs verschenen boek "The Zealot and the Emancipator: John Brown, Abraham Lincoln, and the Struggle for American Freedom", zet H.W. Brands de houding van Brown en Lincoln ten opzichte van de slavernij, en de methoden die elk van hen gebruikt om er een einde aan te maken, tegenover elkaar. Door dat te doen, maakt hij duidelijk dat de termen 'bevrijder' en 'fanaticus' een

adequate beschrijving geven van hun beider rol bij het afschaffen van de slavernij.

Lincoln was een staatsman en een politicus die zich gebonden voelde aan de inhoud en procedures van het constitutioneel recht. Hoezeer hij de slavernij ook verafschuwde en hoopte op de ondergang ervan, geloofde hij niet dat de federale regering het recht had om de slavernij in individuele staten af te schaffen. Dit zou hun soevereiniteit schenden, wat de Grondwet volgens hem verbood. Toen Lincoln in 1863 uiteindelijk de slaven bevrijdde door de Emancipatieproclamatie uit te vaardigen, omschreef hij deze niet als een principiële afschaffing van de slavernij, maar eerder als 'een passende en noodzakelijke oorlogsmaatregel' die nodig was om de logistieke capaciteiten van het Zuidelijke leger te verlammen. Om deze reden liet hij enigszins paradoxaal alleen de slaven vrij die in de staten woonden die zich hadden afgescheiden. Niettemin was dit een eerste stap in de richting van het volledig uitbannen van de slavernij, en Lincoln zelf zag de proclamatie niet eenvoudig als een oorlogsmaatregel, maar als een luide roep om vrijheid voor iedereen.

Daarentegen beschreef John Brown, gebruikmakend van religieuze terminologie, slavernij als goddeloosheid en een belediging van God, en bijgevolg de poging om het uit te roeien als een door God gegeven opdracht. Als een instituut dat geweld gebruikte om haar doeleinden te bereiken, kon de slavernij, indien nodig, met geweld worden bestreden om deze onmiddellijk en resoluut uit te roeien. Brown aarzelde nooit, in de overtuiging dat zijn zaak en de methoden die werden gebruikt om deze te bereiken gerechtvaardigd waren. In zijn laatste toespraak, gehouden op 2 november 1859, tijdens zijn proces wegens zijn rol in de opstand bij Harper's Ferry, verklaarde hij: 'Ik geloof dat de manier waarop ik me ermee heb ingelaten - dat heb ik altijd openlijk toegegeven - in het belang van Zijn verachte arme bevolking, niet verkeerd was, maar juist.' Hoewel Brown tijdens zijn leven hooguit een handvol slaven vrij liet, beschouwen velen zijn acties bij Harper's Ferry als de lucifer die de brand veroorzaakte die de Burgeroorlog was en daarom uiteindelijk een katalysator voor de afschaffing van de slavernij.

Het contrast tussen Lincoln en Brown kan nuttig zijn bij het begrijpen van het Pinchas-verhaal in het algemeen en zijn karakter en acties in het bijzonder. Hoofdstuk 25 van Bemidbar/Numeri begint met de Jisraëlieten die zich met Midianitische vrouwen ophielden en als gevolg daarvan de Midianitische god Baal Peor aanbaden. Ze worden beschreven als verbonden of gekoppeld aan (*wajitzamed*) Baal Peor (25:3); de relatie met Baal Peor weerspiegelt de seksuele relatie met de vrouwen, zoals Ibn Ezra aangeeft. Dit maakt God boos, en Hij gebiedt Mosjé: "Laat alle familiehoofden van het volk in het openbaar

terechtstellen en ophangen, ten overstaan van de Eeuwige.” (25:4). Mosjé draagt de rechters van Jisraëel op om dit goddelijke gebod uit te voeren. Dit betekent dat voordat Pinchas op het toneel verschijnt, er wordt gehandeld naar een goddelijke reactie op de zondigheid van Jisraëel. De goddelijke wet heeft de overhand. Mosjé en de mensen rondom hem opereren in de ‘Lincoln-modus’.

Dit feit wordt benadrukt door de Aramese Targum Onkelos en anderen die ‘hen’ in vers 4 opvatten als een verwijzing niet naar de leiders – die mogelijk verantwoordelijk werden gehouden voor het niet voorkómen van de orgie voor een afgod – maar naar degenen die hadden gezondigd. De leiders kregen de taak om de schuldigen te berechten en terecht te stellen. Deze lezing benadrukt het juridische karakter van de procedure.

Plots verandert de scène. Zimri ben Saloe, leider van de stam Simeon, brengt een Midianitische vrouw, Kozbi, de dochter van Tsoer, naar het Jisraëlitische kamp naar voor de ogen van Mosjé en het volk (25:6). Uit vers 8 blijkt duidelijk dat dit “brengen” betrekking had op gemeenschap met deze vrouw in een tent die duidelijk zichtbaar was. De reactie van het volk is huilen (loc. cit). Het lijkt erop dat de gemeente – en Mosjé – niet weten hoe ze moeten reageren op deze verbijsterende daad van seksuele provocatie en rebellie.

Pinchas komt nu in beeld, maar hij komt niet meteen in actie. Ten eerste neemt hij het schandalige gedrag van Zimri in zich op en het onvermogen van de mensen om te reageren. Hij besluit dat als niemand anders iets wil doen, hij dat zal doen; hij staat daarom op uit het midden van de bijeenkomst (25: 7). Dit is zowel een indicatie dat hij wil handelen als ook een verklaring dat hij zich afscheidt van de passiviteit van de aanwezigen. Hoe hij zal handelen is nog niet duidelijk. Dan neemt hij een speer in zijn hand (loc. cit.), en weten we dat hij besloten heeft Zimri en zijn geliefde geweld aan te doen. Hij gaat de tent binnen en doorboort hen allebei tegelijk met de speer, waarbij hij ervoor zorgt dat hij Cozbi’s baarmoeder treft, een afschuwelijk straffende spiegeling van Zimri’s penetratiedaad (25:8).

Pinchas reageert volgens de ‘Brown modus’. Hij beschouwt de daad van Zimri als een belediging en concludeert dat onmiddellijke en dramatische actie nodig is. Er komt geen goddelijk gebod, maar Pinchas is ervan overtuigd dat het Gods wil is dat Pinchas Zijn eer wreekt.

Het is opvallend dat Pinchas geen rekening houdt met de mogelijkheid dat hij door te handelen zonder Mosjé te raadplegen, net als Zimri, het gezag van Mosjé ondermijnt. Om dit probleem aan te pakken zegt de Talmoedische

geleerde Sjmoëël in Sanhedrin 82a dat wat Pinchas voor hem “zag” het volgende vers was: “Wijsheid, inzicht, plannen, niets houdt stand tegen de Eeuwige.” (Spreuken 21:30). Sjmoëël zinspeelt op een uitleg elders dat in sommige situaties de eer van God voorrang heeft boven de waardigheid van zelfs de grootste wijze (Berakhot 19b). Net als John Brown, beschouwt Pinchas dit moment als een moment waarop handelen namens God voorrang krijgt boven conventionele normen van recht en gezag.

Het is misschien om deze reden dat de Tora het nodig vindt om Gods goedkeuring van de daden van Pinchas achteraf te benoemen (Numeri 25: 10-13). Niemand, zelfs Mosjé niet, was bevoegd zijn goedkeuring te hechten aan de illegale daad van Pinchas; alleen God Zelf kon dit doen.

Wij zijn geen Pinchas; we horen Gods stem niet, die zijn goedkeuring uitspreekt om de wet in eigen hand te nemen. Alleen al het feit dat goddelijke instemming vereist was in het geval van Pinchas suggereert dat we wel twee keer moeten nadenken, en dan nog eens twee keer, voordat we buiten de wet handelen. Nadenken over de gevolgen en de onethische aard van illegale acties zoals die van John Brown – om nog maar te zwijgen van de acties die worden ondernomen door individuen in onze eigen tijd die handelen op basis van openlijke leugens – zou ons op onze hoede moeten laten zijn voor het handelen buiten de wet, vooral wanneer de actie geweld met zich meebrengt. De Talmoedische geleerden zelf voelden zich ongemakkelijk bij de daden van Pinchas en redeneerden ze weg. Toch maakt Pinchas deel uit van onze traditie, en zijn acties benadrukken de spanningen waarmee we nog steeds worstelen.